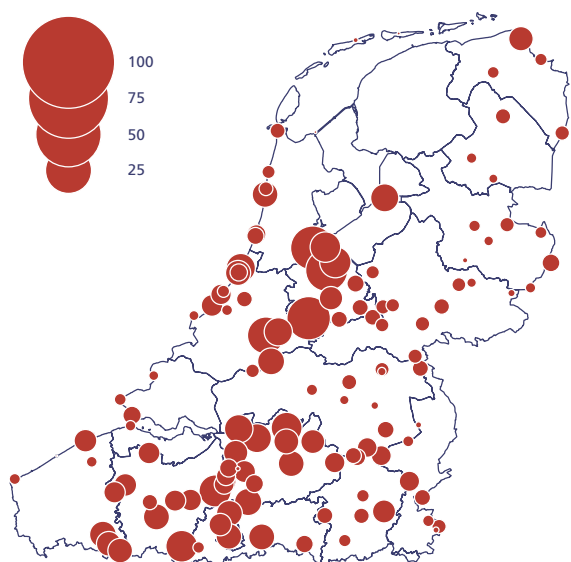

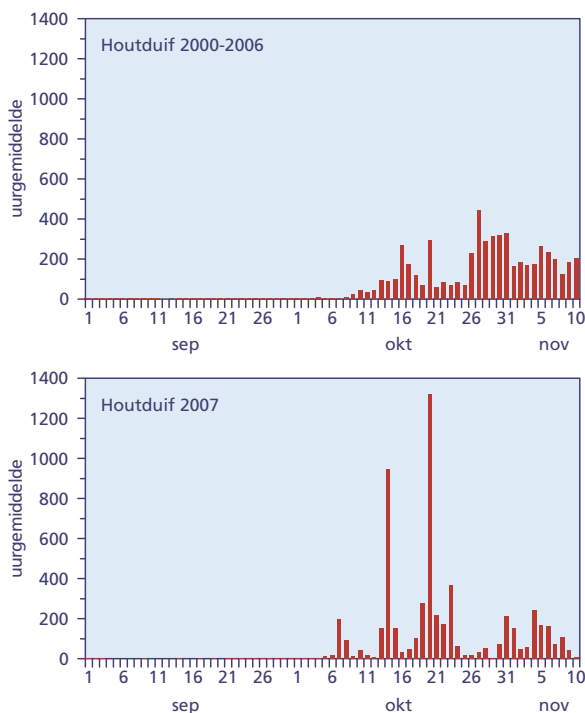
Trekkende Pimpelmezen.
(Foto: Arjan Boele)

Najaar 2007: zwermen trekvogels naast stille uurtjes

In de vorige SOVON-Nieuws is ingegaan op de samenwerking tussen SOVON en Trektellen.nl, het in 2003 gestarte particuliere initiatief van Jethro Waanders en Gerard Troost om trektellingen via internet beschikbaar te maken. Het enthousiasme voor trektellen is bepaald nog niet bekoeld: najaar 2007 - dat we half juni laten beginnen - gaven ruim 100 telposten met regelmaat hun tellingen door. Half november waren 14,6 miljoen trekvogels ingevoerd!

Figuur 1. Aalscholver. Uurgemiddelden tijdens trektellingen in september/begin november 2007 in Nederland en Vlaanderen. Alleen telposten met min. 25 teluren in die periode zijn opgenomen.

Figuur 2. Houtduif. Timing van de doortrek (uurgemiddelden) in Nederland in 2007 en 2000-06.

Leuk voor de radar, slecht voor de teller?

Hoewel de najaarstrek in feite al half juni begint met de doorkomst van (noord)oostelijke Kieviten en andere steltlopers, en er in de maanden daarna indrukwekkende trekgolven kunnen plaatsvinden van o.a. meeuwen en zwaluwen, is oktober toch de trekmaand bij uitstek. In die cruciale maand is de landtrekteller gebaat bij (zwakke tot matige) wind uit ZW tot ZO; onder zulke omstandigheden blijft een groot deel van de trek gebonden aan de onderste luchtlagen. Komt de wind uit NO, dan vindt de trek onder meewindcondities plaats op grote hoogte. Wanneer de lucht staalblauw is of juist erg heilig, is er op de grond van de trek weinig te zien terwijl de luchtmachtradar kan dichtslaan van de vele stippen die in feite hoog vliegende vogels (individueel of groepen) zijn.

Wat dit betreft hadden we in oktober 2007 nogal eens pech. De hele maand werd gedomineerd door rustige weersomstandigheden, matig zicht (vaak heilig tot mistig) en zwakke meewinden. Frustratie alom op de telposten! Gelukkig werd de grijze soep regelmatig onderbroken door een of enkele heldere dagen, die opvallend vaak in de weekenden vielen. Op zulke dagen was het dan ook op vele posten bingo.

Aalscholvercorridor

Bij de aalscholvertrek over Nederland spelen twee fenomenen mee: wegtrek van eigen vogels (vooral vanuit het IJsselmeergebied) en doortrek van noordoostelijke (vooral Deense) vogels. De wegtrek van eigen Aalscholvers manifesteert zich sterk in een baan die ZZW vanaf het zuidelijk IJsselmeer/Markermeer over Midden- en Zuid-Nederland gaat en vervolgens Vlaanderen doorklieft (figuur 1). Hoewel verschillende tellers de trek dit jaar wat vonden tegenvallen, werden behoorlijke aantallen geregistreerd, vooral half oktober. Op telposten bij of vlak bezuiden het IJsselmeer, zoals aan de IJmeerdijk, Vijfhoek-Diemen en Corverbos-Hilversum, ging het om dagmaxima van rond de 1100 ex., op posten verder landinwaarts zelfs om nog hogere aantallen (2170 over Castelreesche Heide bij Tilburg op 18 oktober, 2920 over

De Horde-Lopik op 19 oktober). Buiten deze corridor zijn aantallen van enkele honderden Aalscholvers in het binnenland de daglimiet. De aankomst van noordelijke vogels manifesteert zich het duidelijkst op de Eemshaven in Groningen (max. 1180 op 5 oktober). De trekkers die langs de Noordzeekust worden gezien, kunnen zowel eigen vogels betreffen (afkomstig uit het Waddengebied) als noorderlingen.

Massa's Houtduiven

Dat de trekbaan van Scandinavische Houtduiven alleen de oostrand van Nederland aansnijdt, weten we ondertussen wel. Toch blijft het fascinerend om te zien hoe mes-scherp de scheiding tussen massale trek en het ontbreken daarvan is. Dit jaar werden op de meeste Nederlandse posten normale tot lage aantallen gezien, maar binnen de trekbaan ging het om niet eerder vertoonde cohorten. Het aardige voor de trektellers was dat de pieken samenvielen met weekenden. De eerste golf kwam door op 14 oktober (o.a. 95.000 Loozerheide-Weert) en de tweede op 20 oktober (o.a. 64.000 Oelemars-Losser en 101.000 Aan de Majoorkoningsbosch). Op de laatste dag werden in Nederland en Vlaanderen 1,6 miljoen trekvogels op de website ingevoerd, waarvan de helft uit Houtduiven bestond! Trektellers die op 20 oktober de reünie van hun voormalige trektelst Spaubeek (Zuid-Limburg) in het veld vierden, hadden wel een heel gelukkige timing (ruim 100.000). Het ging in Twente, zuidoostelijk Noord-Brabant en Limburg om onvoorstelbare aantallen die ook hier ongewoon zijn. Tellers bij Nijmegen moesten knarsetandend constateren dat ze blijkbaar net buiten de trekbaan vielen. De trek golf was tot in de Baskische Pyreneeën merkbaar. Hoewel ze daar wel wat Houtduiven gewend waren, was een dag met meer dan een miljoen trekkers ook daar extreem (K. Lassy). De eerste golf was bij ons aan de vroege kant. In veel jaren komt de trek pas in de tweede helft van oktober op gang, en niet zelden valt de piek in de laatste week van oktober of de eerste tien dagen van november (figuur 2).

Trekkende Koperwiek.
(Foto: Arie Ouwerkerk)

Mezen op drift

Verschillende mezen vertonen wispelturig trekgedrag; het ene jaar schaars op de trekpost, het andere jaar algemeen. De redenen voor massale doortrek liggen in voedselproblemen in broedgebieden elders, eventueel in combinatie met een hoog populatieniveau. De trekbewegingen kunnen een verschillend herkomstgebied hebben (van Midden-Europa tot het noorden van Scandinavië en Rusland), wat zich uit in een per jaar verschillende timing en trekrichting. Het bijzondere aan 2007 was dat zowel Koolmees, Pimpelmees als Zwarte Mees op de telposten duidelijk talrijker waren dan afgelopen jaren het geval was, wat geen wetmatigheid is. Voor Kool- en Pimpelmees was het alweer 5-10 jaar geleden dat vergelijkbare aantallen werden gezien, voor de Zwarte Mees 2 jaar. Zwarte Mezen doken vooral op bezuiden de lijn Zuidoost-Groningen/Amsterdam. Dat ze ten noorden daarvan weinig werden gezien, kan een gevolg zijn van de herkomstgebieden, maar ook van de neiging om open landschappen zo veel mogelijk te mijden. Als stuntelige vlieger zullen Zwarte Mezen in open landschap altijd proberen om bosjes en beplanting te volgen, al is het maar een rijtje bomen.

Koolmees en Pimpelmees zijn veel betere vliegers die zich wat minder laten leiden door het landschap. Vooral de aantallen Pimpelmezen spraken tot de verbeelding. Opmerkelijke aantallen werden zowel aan de kust gezien (betrekkelijk weinig echter in het noordwesten) als in het binnenland (figuur 3). Bijzonder was 22 oktober, toen vette aantallen passeerden (of letterlijk uit de lucht kwamen vallen) op de Eemshaven (1240), de IJmeerdijk (1100) en Breskens (2670). In het binnenland was het allemaal minder heftig en lag het een beetje aan de lokale topografie of je mooie groepen zag of niet. Meest opvallend waren de drie dagen, volgend op 22 oktober, met noordoostelijk gerichte trek op de Lemelerberg in Overijssel (max. 280 op 23 oktober). Ook elders werden toen noordwaarts vliegende Pimpelmezen gezien (vaak loeihoo), die blijkbaar correctietrek uitvoerden.

Vinken vroeg maar schaars

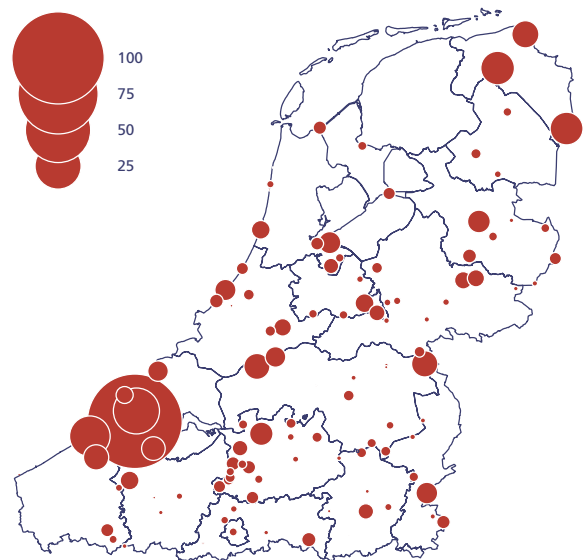
Vinken vormen op de meeste telposten de talrijkste doortrekkers, soms samen met Spreeuwen en in het zuidoosten van het land Houtduiven. Op binnenlandse telposten zijn tijdens de top aantallen van enkele duizenden per dag gebruikelijk, en komen ze soms (2006) boven de 10.000 uit. Aan vooral de Zuid-Hollandse en Zeeuwse kust en langs stuwingspunten in het IJsselmeergebied zijn

de aantallen een factor 4-10 hoger. In 2007 begonnen de Vinken relatief vroeg met een flinke golf eind september en in de eerste dagen van oktober. De verwachte massale trek half oktober bleef echter grotendeels uit (figuur 4). Vooral in het binnenland werd nogal eens geklaagd over de tegenvallende cijfers. Dat zal veel te maken hebben met de weersomstandigheden: meewind en troebele of staalblauwe luchten maken het nu eenmaal moeilijk om de (zeer) hoog vliegende Vinken op te pikken. Ook verschillende andere soorten, waaronder Veldleeuwerik, Graspieper en Witte Kwikstaart, begonnen relatief vroeg met de trek maar bereikten niet de aantallen die ze bijvoorbeeld vorig najaar hadden.

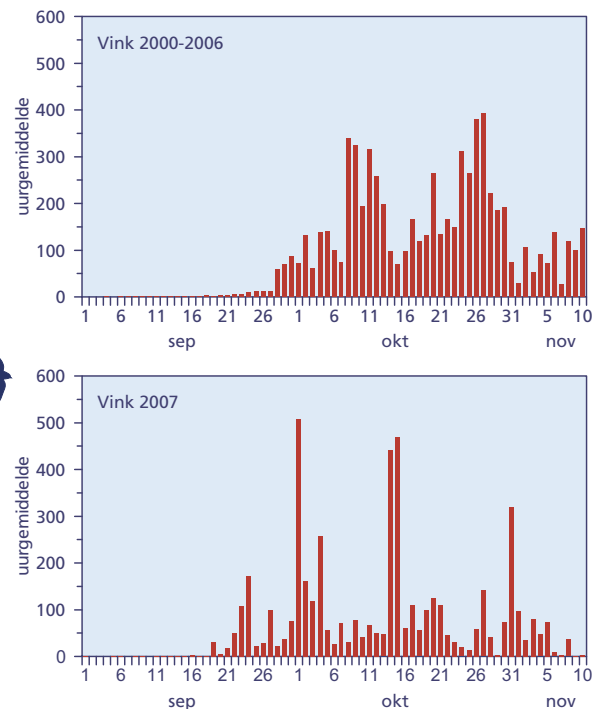
Ander moois

Het is volstrekt onmogelijk om hier een opsomming te geven van andere opvallende fenomenen of bijzonderheden in najaar 2007. De samengebalde inspanningen van honderden trektellers brachten daarvoor eenvoudigweg te veel aan het licht. De sterk toegenomen aantallen Grote Zilverreigers overal in het land, het optreden van relatief veel Ruigpootbuiszders (parallel aan wat in Falsterbo, Zuid-Zweden, werd geconstateerd), massale vroege doortrek van Wespeneveng over Zuidoost-Nederland, pulserende stromen Koperwieken die ogenschijnlijk grillig over het land verdeeld waren, dagen met de ene hoge bal Kauwen na de andere... Allemaal zaken waarvan de lezer zich een beeld kan vormen door de website te bezoeken (www.trektellen.nl), de favoriete soort uit te kiezen en gebruik te maken van de vele hulpmiddelen.

Fred Hustings, Arjan Boele
& Gerard Troost

Figuur 3. Pimpelmees. Uurgemiddelden tijdens trek-tellingen in september/begin november 2007 in Nederland en Vlaanderen. Alleen telposten met min. 25 teluren in die periode zijn opgenomen.

Figuur 4. Vink. Timing van de doortrek (uurgemiddelden) in Nederland in 2007 en 2000-06.